

A SALGÓTARJÁN VIDÉKI MIOCÉN BARNAKÖSZÉN PALINOLÓGIAI VIZSGÁLATA

SIMONCSICS PÁL*

Összefoglalás: Katalinbányáról (Észak-Magyarország) 19 barnaköszén-minta került vizsgálatra. A sporomorphák rendszertani megoszlása: *Algae* 1, *Mycophyta* 23, *Bryophyta* 1, *Pteridophyta* 18, *Gymnospermae* 9, *Chlamydospermae* 1, *Angiospermae* 64 faj.

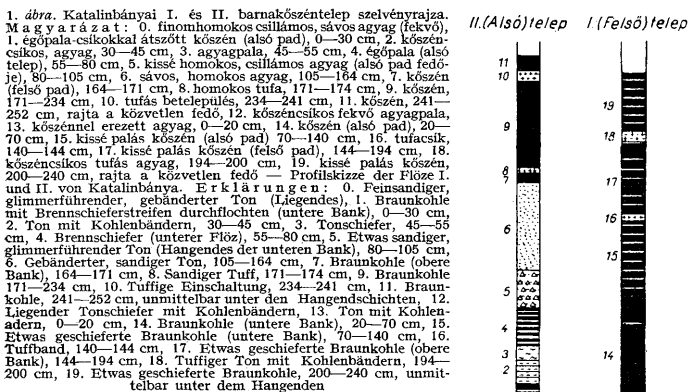
A telepképződés sekélylappal kezdődött, ezt *Myricaceae-Betulaceae*, majd *Taxodiaceae* és ismét *Myricaceae-Betulaceae* láperdő követte az alsó telepben. A felső telep mélylapi, majd sekélylapi üledéki után *Myricaceae-Betulaceae* és *Myricaceae-Taxodiaceae* láperdő vett részt a köszénképződésben.

Az éghajlatszámítási adatok szerint — amelyeket makromaradványok közvetítésével kaptunk —, a januári középhőmérséklet 11 °C, a júliusi 25 °C, az évi középhőmérséklet 18 °C körül lehetett, az egyenletesen eloszlott csapadék évi mennyisége pedig kb. 1200 mm. Az éghajlat kiegyenlített, csapadéokban gazdag, meleg szubtrópusi lehetett.

Sztratigráfiailag a katalinbányai barnaköszéntelep a rajnai terület újabban a középsőmiocénbe sorolt főttelepével azonosítható.

A salgótarjáni barnaköszén-területen levő Katalinbánya két telepéből **Bartók L.** főgeológus irányításával vettek barnaköszén-mintákat palinológiai vizsgálatok céljaira. A minták leírása alapján készült szelvényrajzot az 1. ábrán mutatjuk be.

A két telep között mintegy 20 m-es meddő helyezkedik el. A telepek arab számmal jelzett mintái nem felelnek meg pontosan a palinológiai vizsgálatok követelményeinek, mert anyagváltozásonként történt a gyűjtés és így egy 60 cm vastagságú köszénréteg és egy 5 cm-es tufabetelepülés egyaránt 1—1 mintát képvisel. Helyesebb lett volna, ha 10 cm-ként és ezen belül az esetleges anyagváltozásonként gyűjtve kapjuk a mintákat.

* Előadta a Magyar Földtani Társulat szegedi Vándorgyűlésén 1958. jún. 22-én. Készült a Szegedi Tudományegyetem Növény-tani Intézetében.

Sporites incertae sedis „C”
tipus

<i>Pityospor. microalatus</i>	14	2	8	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,5	-	-	1	0,03
<i>PINUS, haploxyylon</i> sect.	5	1,3	2,7	1,4	-	-	4	-	2	-	2	-	-	5	10	2,5	4	1	0,8	57	1,93
<i>Pityospor. labdacus</i>	6	4	8	4	-	-	1,5	-	1,0	-	1,1	-	-	2,8	5,3	1,1	1,9	3	2	46	1,56
<i>PINUS, diploxyylon</i> sect.	2,1	2,5	2,7	2,8	-	-	-	-	-	-	6	-	3	3	4	3	3	1,4	1,5	9	0,31
cf. <i>Pityosporites alatus</i>	2	-	1	2	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1,7	2,1	1,6	1,4	-	-	1	0,03
cf. <i>PICEA</i>	0,7	-	0,4	1,4	-	-	-	-	-	-	0,5	-	-	1	0,5	-	0,5	-	-	1	0,03
cf. <i>Pityospor. absolutus</i>	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,6	-	-	-	-	-	1	0,03
cf. <i>ABIES</i>	-	-	0,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,03
<i>Inaperturopoll. magnus</i>	-	-	-	-	-	-	3	-	-	4	1	-	-	-	-	-	-	-	-	8	0,03
cf. <i>PSEUDOTSUGA</i> v. cf. <i>LARIX</i>	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	0,03
<i>Inaperturopoll. polyformosus</i>	-	-	-	-	-	-	-	2,2	-	2,1	0,5	-	2	-	-	-	-	-	-	2	0,27
<i>SEQUOIA</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	0,27
<i>Inaperturopoll. hiatus</i>	-	7	7	5	-	3	62	22	18	-	15	6	-	3	6	24	16	7	9	9	0,10
<i>TAXODIUM</i> v. <i>GLYPTO-</i> <i>STROBUS</i>	-	4,4	2,4	3,5	-	5,5	23,5	16,3	9,1	-	7,9	3,1	1	3	3,4	12,7	8,7	3,3	6,9	7,12	2,10
<i>Inaperturopoll. dubius</i>	2	1	2	7	7	3	46	18	14	-	18	6	1	4	9	30	8	24	14	214	2,10
<i>TAXODIACEAE-CUPRES-</i> <i>SACEAE</i>	0,7	0,6	0,7	4,9	-	5,5	17,4	13,3	7,1	-	9,5	3,1	-	4	5,1	15,9	4,4	11,4	10,8	7,25	2,64
<i>Inaperturopoll. emmaensis</i>	-	70	-	6	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	78	2,64
? <i>Cupressaceae</i>	-	44,0	-	4,2	-	-	-	-	0,5	-	-	-	-	1,0	-	-	-	-	-	24	0,81
<i>Inaperturopoll., indet.</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	24	-	-	-	-	2	0,07
? <i>Cupressaceae</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13,6	-	-	-	-	2	0,07
<i>Stephanocolpopoll. dubiosus</i> n. sp. cf. <i>EPHEDRA</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,7	-	-	-	4	0,14
<i>Tricolpopoll. spinosus</i>	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	4	0,14
<i>LAURACEAE</i>	-	-	-	-	-	-	0,4	1,5	-	-	-	0,5	-	-	-	-	-	-	-	2	0,07
<i>Inaperturopoll., indet.</i>	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	0,07
cf. <i>CERATOPHYLLACEAE</i>	0,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	0,17
<i>Periporopoll. stigmosus</i>	1	-	-	-	-	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	0,17
<i>LIQUIDAMBAR</i>	0,3	-	-	-	-	-	0,7	1,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,03
<i>Tricolporopoll. kruschi</i> ssp. <i>rodgersensis</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,5	-	-	-	-	-	-	1	0,03
<i>NYSSACEAE</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	31	1,05
<i>Tricolporopoll. kruschi</i> ssp. <i>accessorius</i>	-	-	17	1	-	-	4	-	-	-	2	-	-	-	1	2	3	1	31	1,05	
<i>NYSSACEAE</i>	-	-	5,8	0,7	-	-	3	-	-	-	1	-	-	-	0,5	1,1	1,4	0,8	-	8	0,27
<i>Tricolporopoll. kruschi</i> ssp. <i>contortus</i>	-	2	2	1	-	-	-	-	-	-	-	3	3	-	-	-	-	-	-	8	0,27
<i>NYSSACEAE</i>	-	1,3	0,7	0,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	0,14
<i>Tricolporopoll. kruschi</i> asp. <i>venosus</i>	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	4	0,14
<i>NYSSACEAE</i>	-	-	0,4	-	-	-	-	-	0,5	-	-	-	-	1,0	-	-	0,5	-	-	2	0,07
<i>Tricolporopoll. dolium</i>	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	0,17
<i>ANACARDIACEAE</i> , cf. <i>RHUS</i>	-	-	-	1,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	0,17
<i>Tricolporopoll. pseudocingulum</i>	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	-	1	0,07	0,17
<i>ANACARDIACEAE</i> , cf. <i>RHUS</i>	-	-	-	-	-	-	0,4	-	-	-	-	-	-	-	0,6	-	1,1	-	0,8	3	0,10
<i>Syncolporopoll. nógrádensis</i> n. sp.	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	0,10
cf. <i>SAPINDACEAE</i>	0,7	-	0,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,10

A sporomorpha neve és rokonsági köre	A barnakőszén-minta száma																			Összesen
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	
	A mintában előforduló sporomorphák abszolút száma																			
	A mintában előforduló sporomorphák %-os megoszlása																			
<i>Tricolporopoll. iliacus</i> f. <i>medius</i>	2	—	1	—	—	—	6	—	13	—	5	—	—	—	—	—	—	33	—	60
<i>ILEX</i>	0,7	—	0,4	—	—	—	2,3	—	6,6	—	2,7	—	—	—	—	—	—	15,7	—	2,03
<i>Tricolporopoll. margaritatus</i> f. <i>medius</i>	—	—	—	—	—	—	2	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	4
AQUIFOLIACEAE , cf. <i>ILEX</i>	—	—	—	—	—	—	0,8	—	0,5	—	0,5	—	—	—	—	—	—	—	—	0,14
<i>Tricolporopoll. margaritatus</i> f. <i>minor</i>	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	1	5	—	—	—	4	—	4	—	19
AQUIFOLIACEAE	—	—	—	3,5	—	—	—	—	—	—	0,5	2,5	—	—	—	2,1	—	1,9	—	0,64
<i>Tricolporopoll. megaexactus</i> ssp. <i>brühlensis</i>	—	—	4	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6
cf. <i>CYRILLA</i>	—	—	1,4	0,7	—	—	—	—	0,7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0,20
<i>Tricolporopoll. megaexactus</i> ssp. <i>exactus</i>	—	1	21	3	3	—	8	—	—	—	4	—	—	—	9	3	5	2	6	65
cf. <i>CYRILLA</i>	—	0,6	7,1	2,1	—	—	3	—	—	—	2,1	—	—	—	5,1	1,6	2,7	1	4,6	2,20
<i>Tricolporopoll. insignis</i>	—	—	4	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8
cf. RHAMNACEAE	—	—	1,3	—	—	—	3,6	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0,27
cf. <i>Tricolporopoll. euphorii</i>	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
cf. ARALIACEAE (v. ? CORNACEAE)	—	—	—	—	—	—	1,8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0,03
<i>Intratrilporopoll. instructus</i>	—	—	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	6
TILIA	—	—	0,7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0,6	0,5	0,5	—	—	0,20
<i>Tetradopollenites ericius</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
ERICACEAE	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0,5	—	—	—	—	0,03
<i>Tetracopopoll. obscurus</i>	—	—	2	2	—	1	11	3	4	—	1	5	—	—	1	—	—	1	—	31
SAPOTACEAE	—	—	0,7	1,4	—	1,8	4,2	2,2	2	—	0,5	2,5	—	—	0,6	—	—	0,5	—	1,05
<i>Tricolporopoll. indet.</i>	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	4
cf. EBENACEAE	—	—	—	—	—	—	0,4	—	—	—	—	—	—	—	0,5	—	—	1,0	—	0,14
<i>Tricolporopollenites rhomboideus</i> n. sp.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
cf. STYRACACEAE	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	0,03
<i>Porocopopoll. stereiformis</i>	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	4
SYMPLOCACEAE	—	—	—	—	—	—	0,7	—	—	—	—	0,5	—	—	—	—	—	0,5	—	0,14
<i>Polyporopoll. undulosus</i>	2	—	1	4	—	—	6	1	—	—	—	2	—	—	—	1	—	1	—	19
cf. <i>ULMUS</i> v. <i>ZELKOVA</i>	—	—	0,4	2,8	—	—	2,3	0,7	—	—	—	—	—	—	1,0	—	—	0,5	—	0,64
<i>Polyporopoll. validus</i>	0,7	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
cf. ULMACEAE	—	—	—	—	—	—	0,4	—	—	—	—	—	—	—	0,5	—	—	—	—	0,07
<i>Tripoporopoll. undulatus</i>	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
cf. ULMACEAE	—	—	0,4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0,03
<i>Polymestibulopoll. verus</i>	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	3	7	—	7	3	25
ALNUS	—	0,6	0,4	—	—	—	—	—	—	—	1,1	0,5	—	—	1,7	3,7	—	3,3	2,3	0,35
<i>Trimestibulopoll. betuloides</i>	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	7	2	—	1	2	20	—	15	5	62
BETULA	—	—	0,4	—	—	—	—	—	—	—	3,7	1,0	—	—	2	—	3	7,1	3,8	2,10
<i>Tripoporopoll. coryloides</i>	0,3	—	1	4	—	—	7	1	2	—	4	1	—	—	3	6	—	4	2	36
CORYLUS	—	—	0,4	2,8	—	—	2,6	0,7	1,0	—	2,1	0,5	—	—	1,0	1,7	—	1,9	1,5	1,22

<i>Triporopoll. rhenanus</i>	-	-	-	-	-	-	-	7	9	-	10	-	-	-	3	-	6	5	3	43
OSTRYA	-	-	-	-	-	-	-	5,2	4,6	-	5,3	-	-	-	1,7	-	3,3	2,4	2,3	1,46
<i>Polyporopoll. carpinoides</i>	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	2	-	6	-	2	12	
CARPINUS	-	-	0,4	-	-	-	-	0,7	-	-	-	-	-	2	-	3,2	-	1	0,41	
<i>Triporo-Triatripoll., indet.</i>	41	-	9	13	1	-	9	4	1	-	14	6	-	7	20	24	17	45	22	233
BETULACEAE v. MYRI- CACEAE	14,7	-	3	9	-	-	3,4	3	0,5	-	7,4	3,1	-	7	11,4	12,7	9,2	21,3	16,9	7,89
<i>Tricolporopoll. pseudocruciatus</i>	-	-	4	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
FAGUS	-	-	1,3	1,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,20
<i>Tricolporopoll. asper.</i>	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	9	10	-	-	-	2	8	-	2	32
QUERCUS	-	-	0,6	-	-	-	-	-	-	-	4,8	5,1	-	-	-	1,1	4,4	-	1,5	1,08
<i>Tricolporopoll. henrici</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	5	-	-	7
ct. QUERCUS	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,1	2,7	-	-	0,24
<i>Tricolporopoll. microhenrici</i> ssp. <i>intragranulatus</i>	11	7	11	6	1	6	8	8	18	-	15	9	-	12	7	7	15	16	8	165
FAGACEAE	4	4,4	3,8	4,2	-	11	3	5,9	9,1	-	7,9	4,6	-	12	4	3,7	8,1	7,6	6,2	5,59
<i>Tricolporopoll. microhenrici</i> ssp. <i>intrabaculatus</i>	140	-	105	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	252
FAGACEAE	50,4	-	35,7	4,9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8,54
<i>Tricolporopoll. liblarensis</i> ssp. <i>liblarensis</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	2
FAGACEAE	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,6	0,5	-	-	-	0,07
<i>Tricolporopoll. liblarensis</i> ssp. <i>fallax</i>	-	1	4	-	-	-	6	12	-	-	6	-	-	2	5	-	-	3	7	46
FAGACEAE	-	0,6	1,3	-	-	-	2,3	8,9	-	-	3,1	-	-	2	2,8	-	-	1,4	5,4	1,56
<i>Tricolporopoll. genuinus</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	1
FAGACEAE	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,5	-	-	2	2,8	-	-	-	-	0,03
<i>Tricolporopoll., indet.</i>	7	3	10	3	-	2	-	7	1	-	10	-	-	15	-	-	-	-	-	58
ct. FAGACEAE	2,5	8	1,9	3,4	-	3,6	-	5,2	0,5	-	5,1	-	-	15	-	-	-	-	-	1,97
<i>Tricolporopoll. asp. laesus</i>	5	8	11	3	-	-	1	1	7	-	5	2	1	4	-	2,3	-	3	-	51
ct. FAGACEAE	1,8	5	3,8	2,1	-	-	0,4	3,5	2,7	-	2,7	1	1	-	4	-	1,6	-	1	1,73
<i>Tricolporopoll. cingulum</i> ssp. <i>fusus</i>	-	3	5	-	3	13	2	-	-	-	12	-	-	2	1	4	6	4	3	58
?	-	1,9	1,7	-	-	23,7	0,7	-	-	-	6,1	-	-	2	0,6	2,1	3,3	1,9	2,3	1,97
<i>Tricolporopoll. cingulum</i> ssp. <i>pusillus</i>	-	-	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
CASTANEA	-	-	0,7	-	-	-	0,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,10
<i>Tricolporopoll. cingulum</i> ssp. <i>oviformis</i>	-	-	9	5	-	-	8	9	6	-	6	1	-	1	-	3	-	-	-	48
CASTANEA	-	-	3,1	3,5	-	-	3	6,7	3	-	3,2	0,5	-	1	-	1,6	-	-	-	1,63
<i>Tricolporopoll. villensis</i>	-	-	1	3	-	-	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	8
FAGACEAE (ct. CASTA- NOPSIS)	-	-	0,4	2,1	-	-	0,4	-	1	-	-	-	-	-	-	-	0,5	-	-	0,27
<i>Subtriporopoll. simplex</i> ssp. <i>simplex</i>	3	1	2	2	-	1	5	2	2	-	2	3	-	-	-	2	2	2	2	31
CARYA	1,1	0,6	0,7	1,4	-	1,8	1,9	1,5	1	-	1,1	1,5	-	-	1,1	1,1	0,9	1,5	1,5	1,05
<i>Subtriporopoll. simplex</i> ssp. <i>circulus</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
CARYA	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,07
<i>Polyporopoll. stellatus</i>	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	-	1	-	-	-	7
PTEROCARYA	0,3	-	0,7	-	-	-	-	-	-	-	0,5	1	-	-	-	0,5	-	-	-	0,23
<i>Triatriopoll. coryphaeus</i> ssp. <i>microcoryphaeus</i>	4	4	3	8	1	1	7	4	1	-	4	1	-	1	5	1	5	-	-	50
ENGELHARDTIA	1,4	2,5	1	5,6	-	1,8	2,6	3	0,5	-	2,1	0,5	-	1	2,8	0,5	2,7	-	-	1,69

A Salgótarjáni köszénmedence köszénösszetének korára vonatkozó nézetek meglehetősen változatosak. Csepregyhyné Meznerics I. [3] összefoglalása szerint id. Noszky J. a burdigalai emeletbe, majd az akvitániba, Vitális S. és Vadász E. az akvitániba, majd Vadász a burdigalaiba, Bartkó L. az akvitániba, Ferenczi, Szentés F. és Schréter Z. a fekvővel együtt a burdigalaiba, majd később Schréter a helvétibe, Csepregyhyné Meznerics I. pedig a burdigalai-helvéti határra helyezték a köszénleleteket.

A köszénösszet eddig feltárt flórája rendkívül szegény. Térbelileg és időbelileg legközelebb eső flóra területünkhez a Rásky K. [10] által a Teréz-tároz, Károlyakna fekjéből leírt 7 fajból, másrészt a Vásártéri homokbányából előkerült 24 fajból álló flóra. Ugyancsak e területről, Királdról a köszénből mutatott ki Stieber J. [15] Taxust és Zelkovát (v. Celtist), Simoncsics P. [14] Kányásról Sequoiát. A kissé távolabb fekvő Ipolytárnóc makromaradványait Jablonszky J. [6] dolgozta fel és 30 fajt mutatott ki. A törzsmaradványokból Gregussnak [4] 12 fajt sikerült meghatároznia, köztük a híres *Pinus tarnóciensis* Tuzsont, amelyet a ma élő *Pinus lambertiana*-val hozott kapcsolatba.

Bár területileg távolabb fekszik, de időben és keletkezési körülményeit tekintve azonosnak tekinthető az a 28 fajból álló mikroflóra, amelyet MaácZ és Simoncsics [7] a borsodi percesi bányából származó köszénmintákból tárt fel.

Ezek a lényegesebb ősnövénytani adatok, amelyekre a Katalinbánya I. és II. telepének palinológiai vizsgálata során támaszkodhattam.

A katalinbányai mikroflóra

A barnaköszén-minták feldolgozása során mintegy 5500 sporomorphát számoltam ki; ezekből kb. 3000 db volt meghatározható, kb. 1500 db a gombamaradványok száma és kb. 1000 db volt rossz megtartású, meghatározhatatlan sporomorpha.

A sporomorphák felsorolását és mennyiségi adatait az I. sz. táblázat tartalmazza. A táblázatban Thomson és Pflug [18] nevezékτανát használtuk. Leírásukat és ábrákat más helyen (Acta Biol. Szeged) közöljük.

A mikroflórának egyik jellemvonása, hogy rendkívül gazdag Pteridophytában. Andreánszky [1] a makrofosziliák körében végzett vizsgálataiban során arra a meggyőződésre jut, hogy a páfrányok fajsza ma a terciar folyamán csökken, hiszen a kisege di oligocénből 10, Óbudáról 9, az Eger Windgyári akvitáni rétegekből 5, Csörögről 3, a helvétii Magyaregregyrl 4, Eger—Tihamérről 2 páfrányféleség került elő. Ezzel szemben a mi flóránkban a 18 Pteridophytából biztosan páfrány 12 faj, *Selaginella* 2 faj. Az *Equisetum* nemzetség is feltételezhetően 1 fajjal van képviselve. A makrofosziliákhoz viszonyítva ugyancsak nagy a páfrányféleségek fajsza ma a Nagy Lászlóné [8] által vizsgált mátraaljai pannóniai barnaköszénben is, ahonnan 7 páfrányféleség került elő. A spórák relatíve nagy értékei azzal magyarázhatók, hogy a spórák fentmaradására, szállítására kedvezőbbek a feltételek.

Ezzel szemben a nyitvatermők fajsza ma kevés. A többséget a *Taxodiaceae-Cupressaceae*-féleségek adják a légzacsós *Coniferae* pollenféleségekkel szemben, amelyekből a kis formák és a „haploxyton” típusúak dominálnak.

Érdekes maradványként, de csak mint szórványt, az *Ephedra* pollen jelenlétét is megemlítem.

A zárvatermők 64 fajjal vannak képviselve. A közönségesebb barkások (*Betulaceae, Fagaceae, Juglandaceae, Myricaceae*) mellett figyelemre méltók a *Nyssaceae, Sapotaceae,*

Sapindaceae, *Symplocaceae*, *Cyrillaceae* és *Palmae* csoportokba tartozó maradványok, amelyek bár csekély százalékban, de kimutathatók a barnaköszénből. A kimondottan lágyszárúak fajszáma csekély. A *Sparganium*, esetleg a *Typha* nemzetség, a *Gramineae* és *Ceratophyllaceae* és talán a *Spadiciflorae* 1—1 mikromaradványa jöhet itt szóba.

Ha a sporomorpha-flóránkat összevetjük a bevezetőben felsorolt makroflórákkal, úgy a Teréz-táróból 1, a Vásártéri homokbányából 5, az ipolytarnóci flórából 9 nemzetség nincs meg a mikroflórában. Ezek a nemzetségek — mint a *Cinnamomum*, *Ficus*, *Acer*, *Fraxinus*, *Daphnogene*, *Euonymus*, *Cercis* — miocén rétegekben tudomásom szerint nincsenek pollennel képviselve, egyrészt a pollenszemek rossz megtartóképessége, másrészt kevés jellegzetességük miatt. A percesi mikroflórából csupán a cf. *Keteleeria* nemzetség pollenjét nem találtam meg a katalinbányai pollenféleségek között.

A mennyiségi adatokat, a szórványosan előforduló sporomorphákat figyelmen kívül hagyva, összevont diagramon mutatom be (2. ábra). A diagram adatai szerint a barnaköszénet alkotó növények közül fontosak a páfrányok, a nyitvatermők közül a *Taxodiaceae-Cupressaceae*, a zárvatermőkből a *Betulaceae-Myricaceae* és a *Cupuliferae*.

Telepképződés

A köszénteleg-képződés főként a rajnai barnaköszének palinológiai vizsgálata alapján, Thomson [17] szerint a süllyedés ritmusával van összefüggésben. Magas vízállás esetén a telepképződés nyíltabb vízfelületű síkláp képződésére ad módot, amelynek mai megfelelője a floridai Everglades-típusú láp. Ez a nagyrészt nyílt láp alacsonyabb vízállásnál, fokozatosan *Myricaceae-Betulaceae*, illetve *Taxodiaceae-Cupressaceae* láperdőbe megy át.

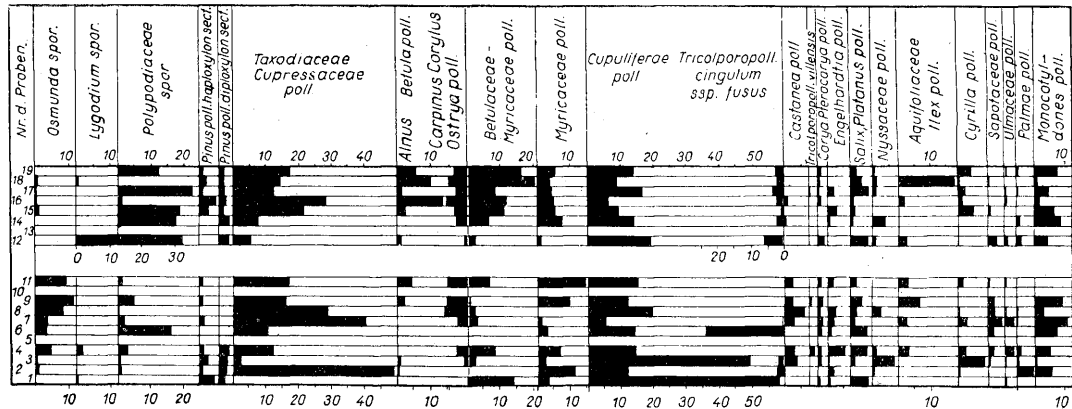
Horizontális kiterjedésben, általánosabban és részletesebben tárgyalja Szádeczky-Kardoss E. [16] a köszénet képező lépöveket, illetve láptípusokat, mégpedig belülről kifelé haladva különböző típusú mélylátot, *Myricaceae*, *Taxodium* és *Sequoia* láperdőt és külön kiszáradó lápot különböztet meg.

Ezek ismeretében igyekeztünk értékelni a mennyiségi diagram adatait. Az összesítő diagram azonban igen sok zavaró tényezőt tartalmaz, mert egymás mellett szerepelnek a köszénképző növények sporomorphái és a köszénképződésben szerepet nem játszó allochton sporomorphák.

Abból a tényből kiindulva, hogy a köszén általában autochton képződmény, egy diagramot (3. ábra) készítettem, amely nagyobb rendszertani egységenként tünteti fel az általam autochtonnak és allochtonnak vélt sporomorphákat. A láptípusok megállapításánál figyelmen kívül hagytam az allochton sporomorphákat. Természetes azonban, hogy egy részletesebb munkában e kísérő flórát is figyelembe kell venni, mert az allochtonnak vélt sporomorphák megjelenésében is vannak törvényszerűségek, amelyek a lápképződéssel kapcsolatban lehetnek és a láptípusok megállapításánál szerepet játszhatnak. Ha csupán az autochtonnak vélt sporomorphákat vesszük vizsgálat alá, meglehetősen híj képet kapunk a telepképződés menetéről.

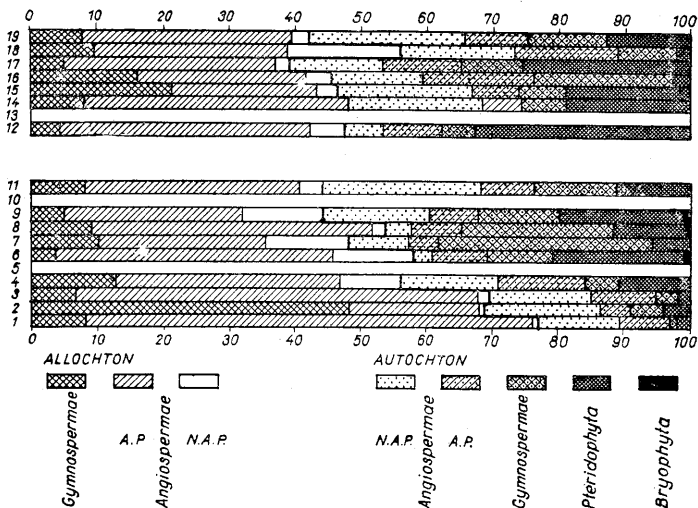
Az alsó, II. sz. telep kialakulása kevés autochton növényi anyagot termelő nyíltabb vízfelületű síklappal kezdődhetett, azonban a csekély %-ban mutatkozó *Pteridophyta*, *Taxodiaceae-Cupressaceae*, a viszonylag sok *Myricaceae-Betulaceae* maradvány arra utal, hogy a vízzel való elborítottság nem volt teljes, bár számolnunk kell a fent említett, egyébként autochton sporomorphák viszonylagos allochtoniájával is. A nagyobb vízzel való borítottságot a következő tények bizonyítják: a) az 1. mintából a submers *Ceratophyllaceae* pollenje került elő, b) a szárazabb viszonyokat jelző gombamaradványok száma kevés (I. sz. táblázat), c) finom szövetmaradványok, kutikulák, bélszövet található a macerátumokban és végül d) az allochton elemek rendkívül nagy százalék-

2. ábra. A telepöszlet mikroflóráját ábrázoló összevont diagram. — Zusammenfassendes Diagramm der Mikroflora im Flözkomplex

ban szerepelnek, amely felgyarapodás csak nagyobb vízfelület és kevés helybenélt növény esetében lehet ilyen nagymértékű. A fentiek alapján az 1. mintával képviselt réteget sekélylápi képződménynek tartom. E sekély láp a 2. és 3. mintában folytatódik, ahol *Taxodiaceae-Myricaceae* és *Cyrtillaceae* halmozódik fel, a 4. mintában pedig kissé kifejlődött *Myricaceae-Betulaceae* láperdőbe megy át.

3. ábra. Katalinbánya autochton és allochton sporomorpháinak %-os megoszlása — Perzentuale Verteilung der autochtonen und allochtonen Sporomorphen von Katalinbánya.

Az alsó telep felső részében a *Myricaceae-Betulaceae* a 6. mintából kiszorul. A *Taxodiaceae-Cupressaceae* láperdő a 7. számmal jelzett kőszénrétegben érte el egyik legnagyobb kifejlődését. A továbbiakban ismét egy *Myricaceae-Betulaceae* flóra jelenik meg, tehát egy nedvesebb láperdő, amelyet a 9. és 11. minta képvisel. Ezt a térszín-süllyedés gyorsulásával lehet magyarázni. Ezután a lassú süllyedést egy hirtelen bekövetkezett süllyedés válthatta fel, amely a telep elmeddősödéséhez vezetett.

A felső, I. telep képződésében is hasonló törvényszerűségek nyilvánulnak meg. A 12. mintában a nagy autochton sporomorpha % sem mély, sem sekélylápi képződményre nem vall. De láperdőt sem tételhetünk fel, mert sem a *Myricaceae*, sem a *Taxodiaceae* nem éri el a láperdő alkotásához szükséges értéket. Ezen ellentmondó tények alapján arra kell gondolnunk, hogy egy mélylápi üledékkel van dolgunk, ahol az autochtonnak vélt sporomorphák sem helyben keletkeztek. Az allochtoniát a *Lygodium* spórák és egyéb sporomorphák korrodáltsága igazolja.

A 14. sz. minta anyaga sekélylápi jellegét az egyszikűek mellett a *Betulaceae* és *Taxodiaceae* fokozatos előretörése és a *Nyssa*-érték jelzi. A nagyobb vízzel való elboritottságnak azonban ellentmond a gombamaradványok nagy száma.

A 15. sz. minta palás kőszentet jelez. Itt a zárvatermő N. A. P. magas százalékos értékeit az egyszikűek mellett a *Myricaceae-Betulaceae* és a *Cyrtaceae* veszik át, tehát az együttes *Myricaceae-Betulaceae* láperdő lehetett, jelentős mennyiségű *Taxodiaceae*-val. A továbbiakban hasonló együtteseket találunk a 17. és 19. palás kőszénmintákban. Ezek közül a legnedvesebb a 19. réteg lehetett, amelynek kialakulását egy kezdődő intenzívebb süllyedés okozhatta és mint az alsó telep felső határán a kőszéntelep egy hirtelen süllyedés következtében meddővé vált.

E három palás kőszénréteg között két tufabetelepülés van (16. és 18. minta). Mindkét csekély vastagságú tufaréteg a *Pteridophyta* százalék nagymértékű csökkenésével rajzolódik ki. Ezt azzal magyarázom, hogy a tufa az érzékenyebb és sekélyebben gyökerező lágyszárúakat elpusztította, míg a mélyebben gyökerező fákat és a vízben gyökerező cserjéket nem, vagy csak kevésbé befolyásolta. Ilyennek tartom a *Taxodiaceae-Cupressaceae*t és a *Myricaceae-Betulaceae*-t.

Ősnehajlattani viszonyok

A klímaviszonyok megállapításánál problémaként jelentkezik az, hogy a terciér sporomorphákat az ideig legfeljebb nemzetségig tudtuk meghatározni. Viszont a pontos éghajlatszámítási adatokhoz a fajok elterjedési területének ismerete szükséges. A kérdés most már az, hogy honnan vegyük a sporomorpha nemzetségekkel jelzett fajokat? A magunk részéről a sporomorpha genusz és a récens faj közötti úr áthidalására a makromaradványokat használjuk fel közvetítőként.

Aból az elképzelésből indulunk ki, hogy a terciérben élt növények kedvező körülmények között sporomorphákat kellett hogy visszahagyjanak. A fosszilis lópokban megőrzött sporomorphák minden valóságosság szerint azoktól a növényektől származnak, amelyeket makromaradványokként a hazai terciérből ismerünk. Miután pedig a makrofossziliák legnagyobb részénél ismeretes a közel rokon récens faj, a sporomorphanemzetségek mellé állítottuk a megegyező nemzetségű makromaradványokat és az azoknak megfelelő récens fajok elterjedési területét vettük alapul az éghajlati adatok összeállításánál. A makrofossziliák kiválasztásánál igyekeztem a leggyakoribbakat, az időbelileg és térbelileg területünkhöz legközelebb állókat felhasználni, amelyek ökológiailag is figyelembe vehetők a lápképzés szempontjából, vagy a láptól nem messze, szárazabb termőhelyen élhettek, de hőmérséklet és csapadékigény szempontjából nincsenek távol egymástól.

Ezen válogatás eredményeként a sporomorphákkal képviselt és felhasznált fajaink a következő flóratereleteken fordulnak elő:

I. Holarktikus flórabirodalomban:	
Mediterrán (+ középeurópai + pontuszi)	15 faj
Keletázsiai	2 „
Pacifikus É-Amerikai	4 „
Atlantikus É-Amerikai	25 „
II. Paleotrópusi flórabirodalomban:	
Indomaláj	7 „
III. Neotrópusi flórabirodalomban:	
Amerikai trópusi	4 „

E felsorolásból is már arra következtethetünk, hogy területünkön a harmadkor megfelelő időszakában hasonló éghajlat uralkodhatott, mint a legnagyobb fajszámmal és a legtömөгesebb fajokkal jelzett mai Atlantikus Észak-Amerikában. Ez a terület a

Köppen-féle éghajlatrendszerben meleg-mérsékelt-nedves éghajlatú, a leghidegebb hónap középhőmérséklete $+18$ és -3 °C között ingadozik, de rendszeres hótakaró nincs, a legmelegebb hónap középhőmérséklete 22 °C-on felül van. A területen száraz időszak nem fordul elő, minden hónapban csapadékos az időjárás. — Ugyanezen a területen a Trewartha-féle éghajlatosztályozás szerint meleg-mérsékelt, közlelbről nedves szubtrópusi a klíma. Figyelemre méltó, hogy mindkét rendszerben hasonló klímaviszonyok uralkodnak a *Glyptostrobus* hazájában, Kelet-Ázsiában is.

A sporomorpha nemzetségekből a makrofosziliák közvetítésével kapott réccs fajok elterjedési területének megfelelően, több meteorológiai állomás adatainak Hahn [5] könyvéből vett értékeit használtuk fel pontosabb klímaszámításra.

A számítási adatok végeredményeként a következő értékeket kaptuk :

Januári középhőmérséklet	10,8 °C
Júliusi „	25,1 °C
Évi „	18 °C
Évi ingadozás középértéke	14,3 °C
Évi csapadékmennyiség	1224 mm

Adataink beleillenek az Andreánszky [2] által megadott értékek sorába, bár Andreánszkynek a felsőhelvete megadott értékei is $\frac{1}{2}$ –1 °C-kal magasabbak. Ugyancsak nincsenek adataink ellentmondásban Schwarzbachnak [13] az északi Rajna-vidékre megadott értékeivel, annál azonban magasabbak, amit a földrajzi fekvéssel magyarázhatunk.

Pollensztratigráfiai besorolás

A palinológiai munkák szerint a felsőoligocéntól a pliocénig igen kevés azoknak a sporomorpháknak a száma, amelyek ezen idő alatt eltűnnek vagy újként jelennek meg. Éppen ezért a sztratigráfiai munkák nemcsak minőségi, hanem mennyiségi adatokra is támaszkodnak. Potonié [11], Thomson és Pflug [18], valamint Rein [12] munkáit használtam fel, hogy a Katalinbánya I. és II. telepének pollenflóráját — miután magyarországi adatok nem állnak rendelkezésünkre — a német terciert tárgyaló sztratigráfiai adatokkal összehasonlítsam és a katalinbányai barnaköszén korára következtetéseket vonjak le. Miután a mennyiségi adatokat Rein [12] tárgyalja és összefoglalása a közép-európainak nevezett német tercierről a legfiatalabb, az ő táblázatát vettük alapul a továbbiakban.

Rein katti-akvitáni, helvét, alsótörtónai, törtónai és szarmata, valamint középsőpliocén előfordulásokat jellemez 12 kiválasztott pollenféleség mennyiségi adataival. Táblázatába beépítettük Katalinbánya I. és II. telepének megfelelő pollen-százalékait (4. ábra). A táblázat szerint a

1. *Sapotaceae* pollen az akvitáninál fiatalabb rétegekben nem fordul elő. Anyagukban a *Sapotaceae* — a feltüntetett 12 pollenféleség %-ában kifejezve — 4%, ami megfelel a rajnai akvitán %-os értékeinek.

2. A *Pollenites microhenrici* csak az akvitániig ér el 25%-ot meghaladó értéket. Katalinbánya II. telepben 50, az I. telepben 25%-on felüli mennyiségben van jelen.

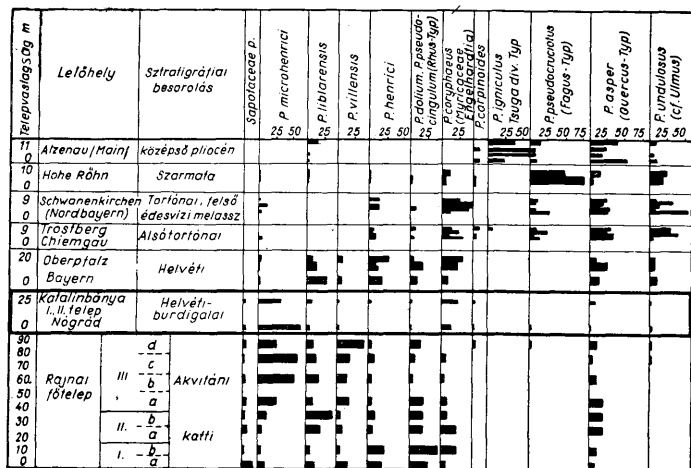
3. A *P. liblarensis* a katti-akvitániban és a helvétiben 10–30%-ig fordul elő, a törtónban már hiányzik. Az I. telepben 10% körüli értékkel szerepel, az alsó telepben kevesebb.

4. A *P. henrici* csak a pliocénben hiányzik. Nálunk alacsonyabb értékkel van képviselve, mint a német barnaszekenben.

5. A *P. villensis* 5—40%-ig van képviselve a katti-akvítániban és 7—10%-kal a helvétiben. Feljebb nem fordul elő. Nálunk csak 1%.

6. A *Rhus*-típusú pollen a Rein által közölt pliocén anyagból hiányzik. Nálunk kisebb %-ban fordul elő, mint a német barnaszénekben.

7. A *P. coryphaeus* (*Engelhardtia-Myrica*) az anyagunkban jelentkező %-kal egyaránt beillik a pliocénen kívül minden emeletbe.

4. ábra. Katalinbánya pollen-sztratigráfiai besorolása néhány németországi barnakőszén előfordulása sorába Rein nyomán — Die pollenstratigraphische Einordnung von Katalinbánya in die Reihe der deutschen Braunkohlenvorkommen nach Rein

8. *P. carpinoides* (*Carpinus*) csak az akvítániban és az annál fiatalabb rétegekben található csekély %-ban. Anyagunkban hasonlóan kevés a *Carpinus* pollen.

9. A *Tsuga* pollen a törtónainál idősebb rétegekben nincs, anyagunkban sincs.

10. A *Fagus* pollen kis %-ban az akvítániban is előfordul, mennyisége a fiatalabb rétegekben növekszik. Anyagunkban az akvítáninak megfelelő alacsony %-ban van jelen.

11. *P. asper* (*Quercus*) előfordulása általános, mennyisége a fiatalabb rétegek felé 50%-on felül növekszik. Anyagunkban az akvítáninak megfelelő mennyiségben van jelen.

12. A *P. undulosus* (*Ulmus*) a felső akvítánitól felfelé növekvő %-ban fordul elő. Anyagunkban is kevés értékkel van képviselve.

Ezen adatok azt bizonyítják, hogy a katalinbányai kőszén kora a német palinológiai adatok alapján a rajnai akvítánnal esik egybe. Ez az eredmény megegyezik a kőszéntelepünk koráról alkotott régebbi felfogással.

Azonban Rein táblázatában akvitáni (katti) előfordulásként a rajnai főtelep pollenszázalékai vannak megadva. A rajnai barnaszén korát pedig Pflug [9] szerint Bredin és Quitsov újabb a középsőmiocénbe helyezték és álláspontjukat a paleobotanikusok közül többen átvették.

Ezek alapján a katalinbányai előfordulás sem lehet idősebb a középsőmiocénnél. Ez a megállapítás viszont Csepregyhyné Meznerics I. álláspontját támasztja alá.

A korra vonatkozó megállapításunkat azonban feltételesnek kell tekintenünk, mégpedig azért, mert csupán egyetlen szelvény adatai állanak rendelkezésünkre. Hiányzik továbbá a hazai terciér pollen-sztratigráfiai feldolgozása, amelyben minden bizonynyal kifejezésre fog jutni az ország délibb fekvése. Feltételesnek kell tekintenünk a korra vonatkozó megállapítást azért is, mert burdigalai pollenképpel nem volt módunk összehasonlítani a katalinbányait.

IRODALOM — LITERATÜR

1. Andránszky G.: A hazai fiatalabb harmadidőszak flóratörténete és a flórák tagolódása Földt. Int. Évk. 44. 1., 1955. — 2. Andránszky G.: A hazai fiatalabb harmadidőszaki flórák éghajlata. Földt. Int. Évk. 44. 1., 1955. — 3. Csepregyhyné Meznerics I.: A hazai miocén rétegtani taglása az újabb faunavizsgálatok alapján. Ann. Hist.-nat. Mus. Nat. Hung. 7., 1956. — 4. Greguss P.: Az ipolytarnóci alsó-miocén kövesedett famaradványok. Földtani Közl. 84. 1—2., 1954. — 5. Hahn J.: Handbuch der Klimatologie, Stuttgart, 1908, 1910, 1911. — 6. Jablonszky J.: A tarnóci mediterránkorú flóra. Földt. Int. Évk. 22. 4., 1914. — 7. Maác J. u. P. Simoncsics: Braunkohlenuntersuchungen aus dem Kohlenrevier von Borsod II. Acta Biol. Szeged 2. 1—4., 1956. — 8. Nagy L.-né: A mátraaljai felső-pannoniai kori barnakőszén palinológiai vizsgálata. Földt. Int. Évk. 47. 1., 1958. — 9. Pflug H. D.: Beiträge zur Klimageschichte Islands II. Sporen und Pollen von Tröllatunga (Island) und ihre Stellung zu den pollenstratigraphischen Bildern Mitteleuropas. Neues Jb. Geol. u. Paläontol., Abh. 102. 3., 1956. — 10. Rásky K.: Fosszilis növények a salgótarjáni kőszénfekéből. Földt. Közl. 88. 1., 1958. — 11. Potonié R.: Revision stratigraphisch wichtiger Sporomorpher des mitteleuropäischen Tertiärs. Paläontographica Abt. B. 91. 5—6., 1951. — 12. Rein U.: Pollen-analytische Untersuchungen an mitteleuropäischen Braunkohlenvorkommen des Miozäns. Grana Palynologica (N. S.) 1—2., 1956. — 13. Schwarzbach M.: Aus der Klimageschichte des Rheinlandes. Geol. Rundschau 40. 1., 1952. — 14. Simoncsics P.: Braunkohlenpflanzen aus dem Kohlenrevier von Nógrád I. Über einem Fusit von Kányás. Acta Biol. Szeged 2. 1—4., 1956. — 15. Stieber J.: Királdi alsómiocén famaradványok xylotómiai vizsgálata. Földt. Int. Évk. 44. 1., 1955. — 16. Szádeczky K. a d o s s E.: Szénkőzettan. Budapest 1952. — 17. Thomson P. W.: Kurzfristige und langfristige Vegetationsänderungen im Tertiär und ihre paläoklimatischen Deutungen. Geol. Rundschau 40. 1., 1952. — 18. Thomson P. W. u. H. Pflug: Pollen und Sporen des mitteleuropäischen Tertiärs. Paläontographica Abt. B. 94. 1—4., 1953.

Palynologische Untersuchung der miozänen Braunkohle von der Umgebung von Salgótarján, Nordostungarn

P. SIMONCSICS

Es wurden 19 Braunkohlenproben aus Katalinbánya untersucht. Die systematische Verteilung der Sporomorphen lautet: *Algae* 1, *Mycophyta* 23, *Bryophyta* 1, *Pteridophyta* 18, *Gymnospermae* 9, *Chlamydospermae* 1, *Angiospermae* 64 Arten.

Die Flözbildung fing in einem Seichtmoor an, das durch Myricaceen-Betulaceen-, später Taxodiaceen- und dann wieder Myricaceen-Betulaceen-Sumpfwälder abgelöst wurde. Diese bildeten den unteren Flöz. Nach den tief- und darauffolgend seichtmoorischen Ablagerungen spielte in der Bildung des oberen Flözes ein Myricaceen-Betulaceen- und dann ein Myricaceen-Taxodiaceen-Sumpfwald die Rolle.

Nach den auf Makrofossilien beruhenden Angaben der Klimaberechnung ergibt sich eine Durchschnittstemperatur der Jänner von 11°, der Monate Juli von 25°, die jährliche Mitteltemperatur mag cca. 18° gewesen sein, und die Menge der gleichmässig verteilten Niederschläge lässt sich auf 1200 mm vermuten. Das Klima dürfte ein ausgeglichenes, niederschlagreiches, subtropisch-warmes gewesen sein.

Stratigraphisch kann die Braunkohle von Katalinbánya mit der aquitanischen Stufe der rheinischen Braunkohlenbildung verglichen werden: diese wird jedoch neuesten als mittelmiozän angesehen.